

WALES AUDIT OFFICE
SWYDDFA ARCHWILIO CYMRU

Adroddiad Gwella Blynyddol 2015-16

Cyngor Sir Ynys Môn

Cyhoeddwyd: Mehefin 2016
Cyfeirnod y ddogfen: 356A2016

Paratowyd yr Adroddiad Gwella Blynyddol hwn ar ran
Archwilydd Cyffredinol Cymru gan Andy Bruce, Fflur Jones,
Dyfrig Williams a Jeremy Evans o dan gyfarwyddyd Jane Holownia.

Huw Vaughan Thomas
Archwilydd Cyffredinol Cymru
Swyddfa Archwilio Cymru
24 Heol y Gadeirlan
Caerdydd
CF11 9LJ

Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn annibynnol ar y llywodraeth a chaiff ei benodi gan Ei Mawrhydi y Frenhines. Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn ymgymryd â'i waith gan ddefnyddio staff ac adnoddau eraill a ddarperir gan Fwrdd Swyddfa Archwilio Cymru, sef bwrdd statudol a sefydlwyd at y diben hwnnw ac er mwyn monitro a chynghori'r Archwilydd Cyffredinol. Mae Swyddfa Archwilio Cymru yn atebol i'r Cynulliad Cenedlaethol.

Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn archwilio cyrff llywodraeth leol yng Nghymru, gan gynnwys awdurdodau unedol, yr heddlu, gwasanaethau prawf, awdurdodau tân ac achub, parciau cenedlaethol a chynghorau cymuned. Mae hefyd yn cynnal astudiaethau gwerth am arian llywodraeth leol ac yn asesu cydymffurfiaeth â gofynion Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2009.

Y tu hwnt i lywodraeth leol, yr Archwilydd Cyffredinol yw archwilydd allanol Llywodraeth Cymru a'r cyrff a noddir ganddi a'i chyrrff cyhoeddus cysylltiedig, Comisiwn y Cynulliad a chyrrff y Gwasanaeth Iechyd Gwladol yng Nghymru.

Mae'r Archwilydd Cyffredinol a staff Swyddfa Archwilio Cymru yn anelu at ddarparu adroddiadau cymesur sy'n canolbwyntio ar y cyhoedd ar stiwardiaeth adnoddau cyhoeddus a thrwy wneud hynny, feithrin dealltwriaeth a hyrwyddo gwelliant.

Cynnwys

Adroddiad cryno

Yr adroddiad hwn	4
Gwaith archwilio perfformiad 2015-16	5
Mae'r Cyngor wedi parhau i wneud cynnydd o fewn meysydd blaenoriaeth wrth iddo ailstrwythuro ei drefniadau arweinyddiaeth a llywodraethu ac mae'n hunanymwybodol o hyd	6
Argymhellion	6

Adroddiad manwl

Perfformiad	
Mae'r Cyngor yn parhau i wella perfformiad ar draws ei feysydd blaenoriaeth ac mae wedi cydymffurfio â Mesur Llywodraeth Leol 2009, er ei fod yn cydnabod yr angen i wella mewn rhai gwasanaethau	9
Y defnydd o adnoddau	
Mae gan y Cyngor drefniadau rheoli ariannol priodol sy'n parhau i wella	15
Llywodraethu	
Mae aelodau a swyddogion yn parhau i gydweithredu'n effeithiol o fewn fframwaith arweinyddiaeth a llywodraethu newydd ac mae'r prosesau corfforaethol ar gyfer ymateb i adroddiadau ac argymhellion gan reoleiddwyr allanol yn ddigonol	20

Atodiadau

Atodiad 1 – Statws yr adroddiad hwn	23
Atodiad 2 – Llythyr Archwilio Blynyddol	24
Atodiad 3 – Argymhellion adroddiadau cenedlaethol 2015-16	26

Adroddiad cryno

Yr adroddiad hwn

- 1 Paratowyd yr Adroddiad Gwella Blynyddol hwn gan staff Swyddfa Archwilio Cymru ar ran Archwilydd Cyffredinol Cymru. Mae'r adroddiad yn crynhoi'r gwaith archwilio a wnaed yng Nghyngor Sir Ynys Môn (y Cyngor) ers cyhoeddi'r adroddiad diwethaf o'r fath ym mis Rhagfyr 2015. Mae'r adroddiad hwn hefyd yn cynnwys crynodeb o ganfyddiadau allweddol o adroddiadau a gyhoeddwyd gan 'reoleiddwyr perthnasol', sef: Arolygiaeth Gofal a Gwasanaethau Cymdeithasol Cymru (AGGCC); Arolygiaeth Ei Mawrhydi dros Addysg a Hyfforddiant yng Nghymru (Estyn); a Chomisiynydd y Gymraeg (y Comisiynydd). Serch hynny, nid yw'r adroddiad hwn yn adolygiad cynhwysfawr o holl drefniadau neu wasanaethau'r Cyngor. Mae'r casgliadau a geir yn yr adroddiad hwn yn seiliedig ar y gwaith a gyflawnwyd o fewn y Cyngor gan gyrff adolygu allanol perthnasol ac, oni nodir fel arall, yn adlewyrchu'r sefyllfa ar yr adeg pan gafodd gwaith o'r fath ei gwblhau.
- 2 Gan ystyried y gwaith a gyflawnwyd yn ystod 2015-16, bydd yr Archwilydd Cyffredinol yn nodi, yn yr adroddiad hwn, a yw o'r farn y bydd y Cyngor yn debygol o wneud trefniadau i sicrhau gwelliant parhaus ar gyfer 2016-17.
- 3 Ni ddylid ystyried bod y datganiad hwn yn rhoi barn bendant am sefyllfa sefydliad nac yn rhagfynegi ei lwyddiant yn y dyfodol. Yn hytrach, dylid ystyried ei fod yn rhoi barn am y graddau y mae'r trefniadau sydd ar waith ar hyn o bryd yn rhesymol gadarn i'r graddau y gellir nodi hynny ar sail y gwaith a gyflawnwyd.
- 4 Rydym am wybod a yw'r adroddiad hwn yn rhoi'r wybodaeth sydd ei hangen arnoch ac a yw'n hawdd ei ddeall. Gallwch fynegi eich barn drwy anfon e-bost atom yn post@archwilio.cymru neu ysgrifennu atom yn 24 Heol y Gadeirlan, Caerdydd, CF11 9LJ.

Gwaith archwilio perfformiad 2015-16

- 5 Nodir y gwaith a gyflawnwyd ers yr Adroddiad Gwella Blynyddol a'r Asesiad Corfforaethol diwethaf, gan gynnwys gwaith y 'rheoleiddwyr perthnasol', isod.

Enw'r prosiect	Disgrifiad byr
Cydnherthedd Ariannol Swyddfa Archwilio Cymru	Adolygiad o sefyllfa ariannol y Cyngor a sut mae'n cyllidebu ar gyfer arbedion gofynnol ac yn eu cyflawni.
Archwiliad 'Cynllun Gwella' Blynyddol Swyddfa Archwilio Cymru	Adolygiad o gynlluniau cyhoeddedig y Cyngor ar gyfer cyflawni amcanion gwella.
Archwiliad o 'Asesiad o Berfformiad' Blynyddol Swyddfa Archwilio Cymru	Adolygiad o asesiad o berfformiad cyhoeddedig y Cyngor, gan gynnwys profi a dilysu gwybodaeth am berfformiad.
Adroddiad Blynyddol AGGCC	Adolygiad a gwerthusiad blynyddol o berfformiad swyddogaethau gwasanaethau cymdeithasol y Cyngor ar gyfer 2014-15.
Rheoli perfformiad Swyddfa Archwilio Cymru: Meincnodi costau gwasanaethau cymdeithasol yn erbyn perfformiad	Adolygiad ledled cynghorau'r Gogledd er mwyn ymchwilio i werth dangosyddion perfformiad y gwasanaethau cymdeithasol cyfredol a'r cysylltiadau, os o gwbl, â chostau.
Comisiynydd y Gymraeg: Adolygiad o Gynllun Iaith Gymraeg y Cyngor	Asesiad o effeithiolrwydd y cynllun wrth ddarparu gwasanaethau'r Cyngor i'r cyhoedd yn Gymraeg.
Gwaith dilynol Swyddfa Archwilio Cymru	Rhoi sicrwydd bod gan y Cyngor brosesau corfforaethol priodol ar waith ar gyfer ymateb i adroddiadau, olrhain y modd y caiff argymhellion eu gweithredu a chyflwyno adroddiadau ar gynnydd i'r pwyllgor priodol.
Swyddfa Archwilio Cymru Adroddiadau Cenedlaethol	<ul style="list-style-type: none"> • Cydnherthedd ariannol cynghorau yng Nghymru • Partneriaethau diogelwch cymunedol • Cynhyrchu incwm a chodi tâl • Trefniadau'r Cyngor ar gyfer ariannu gwasanaethau trydydd sector

Mae'r Cyngor wedi parhau i wneud cynnydd o fewn meysydd blaenoriaeth wrth iddo ailstrwythuro ei drefniadau arweinyddiaeth a llywodraethu ac mae'n hunanymwybodol o hyd

- 6 Yn seiliedig ar y gwaith a wnaed gan staff Swyddfa Archwilio Cymru a rheoleiddwyr perthnasol, ac yn gyfyngedig i'r gwaith hwnnw, cred yr Archwilydd Cyffredinol fod y Cyngor yn debygol o gydymffurfio â gofynion y Mesur a sicrhau gwelliant yn ystod 2016-17.
- 7 Mae'r Archwilydd Cyffredinol wedi dod i'r casgliad hwn am y rhesymau canlynol:
  - a mae'r Cyngor yn parhau i wella perfformiad ar draws ei feysydd blaenoriaeth ac mae wedi cydymffurfio â Mesur Llywodraeth Leol 2009, er ei fod yn cydnabod yr angen i wella mewn rhai meysydd gwasanaeth;
  - b mae gan y Cyngor drefniadau rheoli ariannol priodol sy'n parhau i wella; ac
  - c mae Aelodau a swyddogion yn parhau i gydweithredu'n effeithiol o fewn fframwaith arweinyddiaeth a llywodraethu newydd ac mae ganddo brosesau corfforaethol digonol ar gyfer ymateb i adroddiadau ac argymhellion gan reoleiddwyr allanol.

Argymhellion

- 8 O ystyried yr ystod eang o wasanaethau a ddarperir gan y Cyngor a'r heriau y mae'n eu hwynebu, byddai'n anarferol pe na baem wedi dod o hyd i bethau y gellir eu gwella. Gall yr Archwilydd Cyffredinol:
  - a wneud cynigion ar gyfer gwella - os caiff cynigion eu gwneud i'r Cyngor, byddem yn disgwyl iddo weithredu arnynt a byddwn yn gwneud gwaith dilynol ar yr hyn sy'n digwydd;
  - b gwneud argymhellion ffurfiol ar gyfer gwella - os caiff argymhelliad ffurfiol ei wneud, mae'n rhaid i'r Cyngor baratoi ymateb i'r argymhelliad hwnnw o fewn 30 diwrnod gwaith;
  - c cynnal arolygiad arbennig a chyhoeddi adroddiad a gwneud argymhellion; ac
  - ch argymhell y dylai Gweinidogion Llywodraeth Cymru ymyrryd mewn rhyw ffordd.
- 9 Yn ystod y flwyddyn, ni wnaeth yr Archwilydd Cyffredinol unrhyw argymhellion ffurfiol. Fodd bynnag, ceir materion â llai o flaenoriaeth, a elwir yn gynigion ar gyfer gwella, yn ein hadroddiadau eraill ond gellir cyfeirio atynt yn ddiweddarach yn yr adroddiad hwn. Byddwn yn parhau i fonitro cynigion ar gyfer gwella yn ystod ein gwaith asesu gwelliant.

- 10 Mae'r Archwilydd Cyffredinol hefyd yn gwneud argymhellion a all fod yn berthnasol i'r Cyngor yn ei Adroddiadau Cenedlaethol ar Lywodraeth Leol. Ceir rhestr o argymhellion mewn adroddiadau a gyhoeddwyd yn 2015-16 yn **Atodiad 3**.
- 11 Yn ogystal, nododd Arolygiaeth Gofal a Gwasanaethau Cymdeithasol Cymru (AGGCC), Estyn a Chomisiynydd y Gymraeg feysydd i'w gwella yn eu hadroddiadau arolygu a'r llythyrau a gyhoeddwyd ganddynt i'r Cyngor yn ystod y flwyddyn. Gellir eu gweld yn www.cssiw.org.uk, www.estyn.llyw.cymru a www.comisiynyddygybraeg.org.

Adroddiad manwl

Perfformiad

Mae'r Cyngor yn parhau i wella perfformiad ar draws ei feysydd blaenoriaeth ac mae wedi cydymffurfio â Mesur Llywodraeth Leol 2009, er ei fod yn cydnabod yr angen i wella rhai gwasanaethau

Gwerthusiad Estyn o berfformiad ysgolion

- 12 Mae cyfran y disgyblion sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim ar Ynys Môn ychydig yn is na chyfartaledd Cymru. Ystyrir hyn wrth werthuso'r perfformiad yn y Cyngor.
- 13 Mae canran y disgyblion sy'n cyflawni dangosydd y Cyfnod Sylfaen¹ wedi gwella yn ystod y pedair blynedd diwethaf. Yn 2015, mae'r perfformiad ar gyfer y dangosydd hwn ychydig islaw'r perfformiad yng Nghymru ar gyfartaledd. Yng nghyfnod allweddol 2, mae canran y disgyblion sy'n cyflawni'r dangosydd pwnc craidd² wedi gwella yn ystod y pedair blynedd diwethaf ac, yn 2015, mae'r perfformiad mewn perthynas â'r dangosydd hwn ymhell uwchlaw cyfartaledd Cymru.
- 14 Mae perfformiad yn dangosydd pynciau craidd cyfnod allweddol 3 wedi gwella'n gyson yn ystod y tair blynedd diwethaf ac, yn 2015, mae uwchlaw cyfartaledd Cymru. Yng nghyfnod allweddol 4, mae perfformiad o ran trothwy lefel 2, gan gynnwys Saesneg neu Gymraeg iaith gyntaf a mathemateg, a'r dangosydd pynciau craidd wedi gwella yn ystod y pedair blynedd diwethaf. Fodd bynnag, mae cyfradd y gwelliant ar gyfer y tri dangosydd yn arafach na'r cyfartaledd yng Nghymru. Mae canran y disgyblion sy'n cyflawni pum gradd A* i A neu gymwysterau cyfwerth wedi gostwng ers 2012 ac yn 2015, mae'n is na chyfartaledd Cymru.
- 15 Yn y rhan fwyaf o'r dangosyddion ar gyfer ysgolion cynradd ac uwchradd, mae perfformiad disgyblion sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim uwchlaw cyfartaledd Cymru. Mae cyfraddau presenoldeb ar gyfer ysgolion cynradd ac ysgolion uwchradd wedi gwella'n araf yn ystod y pedair blynedd diwethaf, ond nid ydynt bellach yn cymharu'n ffafriol â chyfraddau presenoldeb mewn awdurdodau tebyg.

1 Mae **dangosydd y Cyfnod Sylfaen** yn cyfeirio at ganran y disgyblion sy'n cyflawni'r perfformiad disgwylidig (canlyniad lefel 5) mewn tri maes dysgu yn y Cyfnod Sylfaen; llythrennedd, iaith a chyfathrebu yn Saesneg neu Gymraeg iaith gyntaf; datblygiad mathemategol; a datblygiad personol a chymdeithasol, lles ac amrywiaeth ddiwylliannol.

2 Mae'r **dangosydd pynciau craidd** yn cyfeirio at ganran y disgyblion sy'n cyflawni'r lefel ddisgwylidig mewn mathemateg, gwyddoniaeth a naill ai Saesneg neu Gymraeg fel iaith gyntaf. Mae hyn yn cyfateb i lefel 4 neu uwch yng nghyfnod allweddol 2 a lefel 5 neu uwch yng nghyfnod allweddol 3. Mae'r dangosyddion perfformiad ar gyfer cyfnodau allweddol 2 a 3 y Cyfnod Sylfaen yn seiliedig ar asesiadau athrawon. Mae'r dangosyddion perfformiad ar gyfer cyfnod allweddol 4 yn seiliedig ar gymwysterau a ddilyswyd yn allanol fel TGAU.

Mae gwasanaethau'r Cyngor i oedolion a phlant yn parhau i wella ond mae angen cynnydd pellach mewn nifer o feysydd a nodwyd yn adroddiad blaenorol AGGCC

- 16 Cyhoeddodd AGGCC ei Adroddiad Gwerthuso Perfformiad 2014-2015 ym mis Hydref 2015 ac mae ar gael ar ei gwefan.
- 17 Canfu AGGCC fod y Cyngor yn gwneud defnydd da o'r adnoddau sydd ar gael ym maes gwasanaethau i oedolion a'i fod yn llwyddo i gyflawni ei nod o gefnogi pobl i fod mor annibynnol a hunangynhaliol â phosibl. Mae perfformiad y Cyngor o ran cyflawni yn erbyn ei gynllun busnes yn gadarn ac mewn sawl maes, mae'n cyrraedd ei dargedau. Gwnaed camau sylweddol o ran moderneiddio gwasanaethau, ac ymgysylltu â chymunedau yn unol ag egwyddorion Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru). Ceir rhai canlyniadau cadarnhaol sy'n dangos effaith y newidiadau, megis y cynnydd mewn cymorth i ofalwyr. Fodd bynnag, ni fu cymaint o gynnydd wrth ddatblygu gwasanaethau i oedolion ifancach, ac mae angen gwerthuso effaith lawn y newid i oedolion hŷn er mwyn sicrhau nad ydynt yn wynebu unrhyw risgiau diangen.
- 18 Mae'r Cyngor yn ymwybodol o'r risgiau o fewn gwasanaethau plant lle mae gwelliant yn fregus. Canfu AGGCC ganlyniadau da o ran cyrraedd targedau perfformiad o fewn gwasanaethau plant, ond mae angen gwelliant parhaus o ran ansawdd y gwasanaethau oherwydd bu'r broses ddatblygu yn arafach. Noda'r Cyngor y gellid priodoli hyn i'r ffaith bod angen caniatáu amser i'r gwelliannau ymsefydlu.
- 19 Canfu AGGCC fod gwelliannau ym maes cymorth corfforaethol, goruchwyllo a chraffu wedi bod o fudd i'r Gwasanaethau Cymdeithasol. Fodd bynnag, mae'r gallu i roi cynlluniau gwella ar waith yn broblem yn y gwasanaeth, ac adlewyrchir hyn yn y diffyg cynnydd mewn perthynas â nifer o feysydd i'w gwella a nodwyd yn adroddiad y llynedd.
- 20 Er y gwnaed cynnydd da ym maes gwasanaethau i oedolion a gwasanaethau plant, mae cynnydd sylweddol yn y galw o fewn gwasanaethau plant yn ystod 2015-16, ynghyd â'r ymgyrch barhaus i sicrhau arfer cyson ar draws y gwasanaeth, wedi cyflwyno heriau. Mae Pennaeth y Gwasanaeth wedi sicrhau cefnogaeth yr Uwch Dîm Arwain i'r cynllun gweithredu presennol a'r cynllun gweithredu tymor canolig, a sefydlwyd Bwrdd Trawsnewid y gwasanaethau plant i ddarparu fframwaith y gellir ei ddefnyddio i fesur cynnydd yn erbyn y cynllun gweithredu.

- 21 Fel rhan o'r gwaith a wnaed gan staff Swyddfa Archwilio Cymru ar Gynaliadwyedd Gwasanaethau Cymdeithasol yn y chwe chyngor yn y Gogledd, lluniwyd dogfen i'r Cyngor a oedd yn cyflwyno'r canlynol:
- a y galw yn y dyfodol am wasanaethau cymdeithasol ar Ynys Môn drwy feincnodi amcanestyniadau o'r boblogaeth ar gyfer plant a phobl hŷn; a
  - b chyfres o ddadansoddiadau ar ffurf graff a oedd yn cyfuno data ariannol a data perfformiad ar gyfer gwasanaethau cymdeithasol ar Ynys Môn dros sawl blwyddyn ac a oedd hefyd yn gosod y Cyngor yng nghyd-destun y 21 cyngor arall yng Nghymru.
- 22 Nid oedd unrhyw argymhellion na chasgliadau o'r gwaith hwn gan ein bod wedi rhoi pecyn data i bob Cyngor a oedd yn dangos y wybodaeth o safbwynt gwerth am arian ac wedi hwyluso gweithdy ar gyfer ardal gyfan y Gogledd i Gyfarwyddwyr Gwasanaethau Cymdeithasol ac uwch reolwyr allweddol eraill. Cawsom adborth cadarnhaol ar yr allbwn ac rydym yn aros i weld sut y bydd y Cyngor yn defnyddio'r dull gweithredu hwn fel rhan o'i brosesau herio mewnol.

Mae'r Cyngor yn parhau i lunio gwerthusiadau cytbwys o'i berfformiad ac yn cydymffurfio â Mesur Llywodraeth Leol 2009, ond mae sawl dangosydd cenedlaethol wedi gostwng o gymharu â'r flwyddyn flaenorol

- 23 Mae'r Cyngor wedi cyflawni ei ddyletswyddau o ran adrodd ar welliant o dan y Mesur a daeth Tystysgrif Asesiad Gwella yr Archwilydd Cyffredinol ym mis Tachwedd 2015 i'r casgliad bod y Cyngor wedi cyflawni ei ddyletswyddau o ran adrodd ar welliant o dan y Mesur.
- 24 Lluniodd y Cyngor asesiad cytbwys o'i berfformiad yn 2014-15 a chydabu ostyngiad mewn perfformiad o gymharu â'r flwyddyn flaenorol. Nododd y Cyngor fod nifer y dangosyddion perfformiad yn y chwarter uchaf³ wedi gostwng o 17 yn 2013-14 i 10 yn 2014-15. Yn yr un modd, bu cynnydd bach yn nifer y dangosyddion perfformiad yn y chwarter isaf - o 13 yn 2013-14 i 15 yn 2014-15. Er y bu cynnydd yn nifer y dangosyddion perfformiad yn y chwarter canol uchaf, o chwech yn 2013-14 i wyth yn 2014-15, bu cynnydd cyfatebol hefyd yn nifer y dangosyddion perfformiad yn y chwarter canol isaf, o bump yn 2013-14 i naw yn 2014-15.
- 25 Mae'n ofynnol i'r Cyngor hefyd baratoi a chyhoeddi Cynllun Gwella sy'n disgrifio ei gynlluniau i gyflawni ei ddyletswyddau i wneud trefniadau i sicrhau gwelliant parhaus o ran y ffordd y mae'n cyflawni ei swyddogaethau. Daeth Tystysgrif Cynllun Gwella yr Archwilydd Cyffredinol ym mis Mai 2015 i'r casgliad bod y Cyngor wedi cyflawni ei ddyletswyddau o ran cynllunio gwelliant o dan y Mesur.

³ Chwarterau yw'r gwerthoedd sy'n rhannu rhestr o rifau yn chwarteri - yn y cyd-destun hwn, er mwyn bod yn y chwarter uchaf, mae angen i berfformiad y Cyngor ei osod ymhlith y chwarter uchaf o blith yr holl gynghorau yng Nghymru.

Gwerthusiad Comisiynydd y Gymraeg o berfformiad Ynys Môn

- 26 Creodd Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011 rôl Comisiynydd y Gymraeg (y Comisiynydd). Daeth pwerau newydd i orfodi safonau ar sefydliadau i rym drwy is-ddeddfwriaeth ar 31 Mawrth 2016. Bydd y Comisiynydd yn parhau i adolygu cynlluniau iaith Gymraeg yn rhinwedd y pwerau a etifeddwyd o dan Ddeddf yr Iaith Gymraeg 1993.
- 27 Mae'r Comisiynydd yn gweithio gyda phob cyngor yng Nghymru i arolygu cynlluniau iaith a rhoi cyngor ar y broses o'u rhoi ar waith. Mae cyfrifoldeb ar gynghorau i ddarparu gwasanaethau i'r cyhoedd yn Gymraeg yn unol â'r ymrwymadau yn eu cynlluniau iaith. Mae pob cyngor wedi ymrwymo i ddarparu adroddiad monitro blynyddol i'r Comisiynydd yn amlinellu ei berfformiad wrth weithredu'r cynllun iaith. Mae'r Comisiynydd yn dadansoddi pob adroddiad monitro, yn ymateb yn ffurfiol ac yn casglu rhagor o wybodaeth yn ôl yr angen.
- 28 Gwnaeth y Comisiynydd gynnwys meysydd i'w gwella yn ei adroddiadau arolygu a'r llythyrau a gyhoeddwyd ganddo i'r Cyngor yn ystod y flwyddyn. Maent ar gael ar ei [wefan](#).

Mae'r Cyngor, gan ymateb i wendidau o ran diogelwch gwybodaeth, yn gwneud cynnydd o ran ymdrin ag argymhellion y Comisiynydd Gwybodaeth

- 29 Nodwyd pryderon gennym yn flaenorol, yn ein Hadroddiad Gwella Blynyddol a'n Hasesiad Corfforaethol ym mis Tachwedd 2015, am drefniadau diogelu gwybodaeth y Cyngor. Nodwyd adroddiad gan Swyddfa'r Comisiynydd Gwybodaeth ym mis Gorffennaf 2013 gennym, yn dilyn cyfres o achosion tor-diogelwch difrifol, a ddaeth i'r casgliad mai sicrwydd cyfyngedig iawn a ddarparwyd gan drefniadau'r Cyngor.
- 30 Ymatebodd y Cyngor yn gadarnhaol i adroddiad Swyddfa'r Comisiynydd Gwybodaeth, gan roi cynllun gweithredu ar waith a oedd yn cyfuno argymhellion y Swyddfa ag argymhellion adroddiadau archwilio mewnol. Hefyd, sefydlodd y Cyngor Fwrdd Llywodraethu Gwybodaeth Corfforaethol i ddarparu'r arweiniad angenrheidiol. Mewn adroddiad arall gan Swyddfa'r Comisiynydd Gwybodaeth ym mis Ionawr 2015, lleihawyd statws risg y Cyngor o 'goch' i 'oren' a thynnwyd y Cyngor o gategori monitro ffurfiol Swyddfa'r Comisiynydd Gwybodaeth. Er gwaethaf y statws risg is hwn a chynnydd y Cyngor wrth ymdrin â nifer o argymhellion, roedd rhai gwendidau o hyd ac ym mis Hydref 2015, cyhoeddodd Swyddfa'r Comisiynydd Gwybodaeth Hysbysiad Gorfodi o dan Ddeddf Diogelu Data 1998. Daeth Swyddfa'r Comisiynydd Gwybodaeth i'r casgliad bod y Cyngor wedi torri'r Seithfed Egwyddor Diogelu Data drwy fethu â chymryd mesurau diogelwch priodol rhag achosion o brosesu data personol heb awdurdod neu'n anghyfreithlon ac achosion o golli, dinistrio neu ddifrodi data personol yn ddamweiniol.

- 31 Yn dilyn hyn, lluniodd Bwrdd Llywodraethu Gwybodaeth Corfforaethol y Cyngor gynllun gweithredu diwygiedig yn ymdrin â Hysbysiad Gorfodi Swyddfa'r Comisiynydd Gwybodaeth a naw argymhelliad. Blaenoriaethodd y Cyngor yr argymhellion pwysicaf a noda ei fod wedi cwblhau chwech o'r naw argymhelliad, a bod tri wedi'u cwblhau'n rhannol. Yn arbennig, noda'r Cyngor y meysydd pwysig canlynol fel rhai yr ymdriniwyd â hwy:
- a mae dangosyddion perfformiad allweddol bellach ar waith ar gyfer diogelu data a chyflwynir adroddiadau ar y dangosyddion hyn;
  - b mae rhaglen hyfforddi orfodol ar waith ar gyfer diogelu data ac mae'r Cyngor yn gobeithio datblygu pecyn e-ddysgu;
  - c caiff cyfraddau cwblhau hyfforddiant bellach eu monitro a'u dogfennu'n briodol;
  - ch mae'r Cyngor wrthi ar hyn o bryd yn trafod y broses o weithredu system derbyn polisïau gyda'i ddarparwr gwasanaeth ac, yn ogystal, mae wedi ymgymryd â phroses gofrestru â llaw er mwyn rhoi sicrwydd; ac
  - d mae'r Cyngor yn cynnal gwaith monitro cyson a rheolaidd er mwyn gorfodi'r polisi desgiau clir.

Mae camau gweithredu i wella swyddogaeth caffael a rheoli contractau'r Cyngor yn mynd rhagddynt yn dda

- 32 Nodwyd gennym yn ein Hadroddiad Gwella Blynyddol a'n Hasesiad Corfforaethol ym mis Rhagfyr 2015 y cynhaliodd KPMG raglen o wiriadau ffitrwydd caffael yn 2013 ar draws pob awdurdod lleol ar ran Gweinidog Cyllid Llywodraeth Cymru. Diben y gwiriad ffitrwydd oedd nodi p'un a oedd gallu caffael y sefydliad yn ddigonol a galluogi cynghorau unigol i nodi eu cryfderau a meysydd i'w gwella. Ystyriodd Pwyllgor Archwilio'r Cyngor ei wiriad ffitrwydd caffael ym mis Ebrill 2014. Nododd y gwiriad fod y Cyngor yn perfformio'n wael ym maes caffael o gymharu ag awdurdodau lleol eraill yng Nghymru.
- 33 Er mwyn mynd i'r afael â rhai o'r argymhellion a wnaed, sefydlodd y Cyngor brosiect gwella caffael. Mae tîm y prosiect yn cyflwyno adroddiadau ar gynnydd i fwrdd corfforaethol ac i Bwyllgor Archwilio'r Cyngor ddwywaith y flwyddyn.
- 34 Gwnaeth y Cyngor gynnydd da drwy fabwysiadu strategaeth gaffael newydd a datblygu Strategaeth Rheoli Contractau, sy'n canoli'r trefniadau ar gyfer rheoli rhai o'r prif gontractau. Cynyddodd y Cyngor hefyd nifer y staff ar y tîm caffael er mwyn gwella gallu'r tîm.

- 35 Yn dilyn hynny, cynhaliodd y Cyngor hunanasesiad mewnol o'i swyddogaeth gaffael yn seiliedig ar y gwiriad ffitrwydd cychwynnol. Daeth canlyniadau'r hunanasesiad i'r casgliad bod aeddfedrwydd y Cyngor yn gwella ac yn datblygu tuag at sefyllfa o gydymffurfio. Fodd bynnag, er mwyn rhoi mwy o sicrwydd, mae'r Cyngor wedi comisiynu asesiad annibynnol o'i swyddogaeth gaffael y bwriedir ei gynnal ym mis Gorffennaf 2016. Bu'r Cyngor hefyd mewn cysylltiad â Gwerth Cymru a fydd yn darparu cymorth iddo yn ystod y 12 mis nesaf.
- 36 Fel rhan o raglen archwilio'r Archwilydd Cyffredinol ar gyfer 2016-17, rydym wrthi ar hyn o bryd yn cynnal astudiaeth genedlaethol sy'n ymdrin â'r trefniadau ar gyfer caffael nwyddau a gwasanaethau ym mhob rhan o'r sector cyhoeddus yng Nghymru. Yn dilyn hyn, byddwn yn rhoi adborth i'r Cyngor ar ganfyddiadau perthnasol sy'n deillio o'r adroddiad cenedlaethol.

Y defnydd o adnoddau

Mae gan y Cyngor drefniadau rheoli ariannol priodol sy'n parhau i wella

- 37 Ar 10 Rhagfyr 2015, cyflwynodd yr Archwilydd Cyffredinol Lythyr Archwilio Blynyddol i'r Cyngor. Mae'r llythyr yn crynhoi'r negeseuon allweddol sy'n deillio o'i gyfrifoldebau statudol o dan Ddeddf Archwilio Cyhoeddus (Cymru) 2004 fel yr Archwilydd Penodedig a'i gyfrifoldebau adrodd o dan y Cod Ymarfer Archwilio. Rhoddodd yr Archwilydd Cyffredinol farn ddiamedod ar ddatganiadau cyfrifyddu'r Cyngor, gan gadarnhau eu bod yn rhoi darlun cywir a theg o sefyllfa ariannol a thrafodion y Cyngor. Mae'r Llythyr Archwilio Blynyddol ar gael yn **Atodiad 2** i'r adroddiad hwn.

Mae'r Cyngor wedi datblygu fframwaith corfforaethol priodol ar gyfer gwaith cynllunio ariannol, ond gallai wella'r cysylltiadau rhwng ei Gynllun Corfforaethol a'r Cynllun Ariannol Tymor Canolig

- 38 Mae systemau rheoli ariannol da yn hanfodol er mwyn gwarchod arian cyhoeddus yn effeithiol a darparu gwasanaethau cyhoeddus effeithlon. Mae systemau rheoli ariannol da:
- a yn helpu awdurdodau i wneud y penderfyniadau cywir ar gyfer y byrdymor, y tymor canolig a'r hirdymor;
  - b yn helpu awdurdodau i ddarparu gwasanaethau i gyflawni rhwymedigaethau statudol a diwallu anghenion cymunedau lleol;
  - c yn hanfodol er mwyn sicrhau systemau llywodraethu corfforaethol da;
  - ch yn ymwneud cymaint â rheoli perfformiad a chyflawni amcanion strategol ag â rheoli arian;
  - d yn sail i ansawdd gwasanaethau a gwella gwasanaethau;
  - dd yn sail i atebolrwydd i randdeiliaid am warchod a defnyddio adnoddau; ac
  - e yn ddisgyblaeth reoli allweddol.
- 39 Sicrheir cydnherthedd ariannol pan fydd gan awdurdod systemau a phrosesau cadarn i reoli ei risgiau a'i gyfleoedd ariannol yn effeithiol a sicrhau sefyllfa ariannol sefydlog.
- 40 Mae gan y Cyngor fframwaith corfforaethol effeithiol ar gyfer cynllunio ariannol yn y Cyngor. Caiff gweledigaeth y Cyngor ei mynegi'n glir yn ei Gynllun Corfforaethol ar gyfer 2013-17 a'i Gynllun Trawsnewid ar gyfer 2013-16. Ceir fframwaith ar gyfer cyflawni amcanion gwella'r Cyngor sy'n gysylltiedig â chynlluniau darparu gwasanaeth a chynlluniau ariannol. Caiff Cynllun Ariannol Tymor Canolig y Cyngor ei ddiweddarau bob blwyddyn ac mae'n darparu gwybodaeth helaeth am strategaeth cynllunio ariannol y Cyngor. Er bod gan y Cyngor nifer o bolisiau sy'n cefnogi ei drefniadau cynllunio ariannol, nid oes cysylltiadau amlwg rhwng y Cynllun Ariannol Tymor Canolig a'r broses o gyflawni ei Gynllun Corfforaethol na'i nodau; nid yw ychwaith yn cynnwys unrhyw Ddangosyddion Perfformiad Allweddol (DPA) penodol.

- 41 Mae'n ofynnol i bob un o wasanaethau'r Cyngor lunio cynllun darparu gwasanaethau blynyddol, yn seiliedig ar ddadansoddiad o'i berfformiad, ei rôl wrth gyfrannu at y Cynllun Corfforaethol a dadansoddiad o unrhyw risgiau posibl. Fodd bynnag, gall ansawdd cynlluniau darparu gwasanaethau blynyddol amrywio ac mae'r Cyngor yn cydnabod bod angen dull gweithredu mwy cyson er mwyn bwydo i mewn i'r broses cynllunio ariannol. Er mwyn helpu i wella cysondeb, mae'r Cyngor wedi mabwysiadu dull gweithredu newydd, lle y mae'n rhaid i benaethiaid gwasanaethau alinio eu blaenoriaethau gwasanaeth ag amcanion corfforaethol a'u cynlluniau darparu gwasanaethau â'r broses o bennu'r gyllideb.
- 42 Mae'n ofynnol i wasanaethau'r Cyngor gynnal dau adolygiad hunanasesu blynyddol. Mae'r cyntaf yn canolbwyntio ar eu sefyllfa ariannol, sy'n helpu i lywio'r Cynllun Ariannol Tymor Canolig a'r broses o bennu'r gyllideb. Mae'r ail adolygiad yn canolbwyntio ar berfformiad blynyddol y gwasanaeth, sy'n helpu i lywio'r blaenoriaethau ar gyfer y flwyddyn ganlynol. Mae grŵp priodol o swyddogion ac aelodau, gan gynnwys Arweinydd y Cyngor, Aelodau perthnasol o'r Cabinet, y Cabinet Cysgodol a'r Pwyllgor Craffu, yn herio hunanasesiad adolygu pob gwasanaeth.
- 43 Yn wahanol i flynyddoedd blaenorol, ni chaiff gwasanaethau newid eu cynlluniau arbed ac eithrio drwy broses ailgyllidebu ffurfiol. Bydd y dull gweithredu hwn yn helpu i roi mwy o eglurder ynghylch p'un a yw'r Cyngor yn llwyddo i gyflawni ei gynlluniau arbed yn hytrach na darganfod arbedion mewn meysydd lle nad oedd wedi'u rhagweld, fel y digwyddodd weithiau yn y gorffennol. Pan nad yw cynlluniau arbed yn eitemau un-tro syml, bydd yn rhaid i reolwyr cyllidebau gydymffurfio ag egwyddorion rheoli prosiect i sicrhau bod arbedion yn ymsefydlu'n gadarn o flwyddyn i flwyddyn.
- 44 Er gwaethaf setliad grant heriol gan Lywodraeth Cymru, pennodd y Cyngor gyllideb fantoledig ar gyfer 2015-16 drwy nodi gwerth £4.3 miliwn o arbedion o'i wasanaethau, ynghyd â chynnydd o 4.5 y cant yn y Dreth Gyngor.
- 45 Mae cyllideb y Cyngor ar gyfer 2015-16 yn rhoi sylw priodol a pherthnasol i'r pwysau ariannol sy'n wynebu'r Cyngor yn y dyfodol. Roedd y tybiaethau a wnaed gan y Cyngor wrth nodi'r diffyg yn gynhwysfawr, yn rhesymol ac maent wedi'u hategu gan ddata cadarn.

Mae adran gyllid y Cyngor yn fwy sefydlog ac mae'r trefniadau ar gyfer rheolaeth ariannol, gan gynnwys prosesau ar gyfer pennu'r gyllideb ac ymgynghori, wedi gwella

- 46 Fel y nodwyd gennym yn Adroddiad Gwella Blynyddol ac Aseiad Corfforaethol mis Rhagfyr 2015, newidiodd proses y Cyngor ar gyfer pennu'r gyllideb yn sylweddol ar gyfer ei gyllideb yn 2015-16. Fel rhan o'r broses, symudwyd o dargedau arbedion wedi'u llywio gan yr Adran Gyllid i broses gynhwysfawr lle yr ymgynghorwyd â gwasanaethau, cynghorwyr a'r cyhoedd. Roedd swyddogion ac aelodau yn gefnogol iawn o blaid y newidiadau hyn a'r ffordd yr oeddent yn gwella dealltwriaeth a pherchenogaeth gyffredin o fewn y broses o bennu'r gyllideb.

- 47 Cyflwynwyd newidiadau pellach ar gyfer y broses o bennu'r gyllideb ar gyfer 2016-17, sef 'Cyllid Môn 2016-17'. Mae'r newidiadau yn cynnwys herio pob un o linellau'r gyllideb mewn perthynas â'i hanghenion a'i hamcangyfrifon, yn seiliedig ar b'un a yw'r gwasanaeth yn statudol neu'n anstatudol. Yn ogystal, caiff gwasanaethau eu herio i ystyried ffyrdd newydd o gyflwyno eu darpariaeth. Dechreuodd y broses yn ystod haf 2015 pan ofynnwyd i wasanaethau gyflwyno cynigion ffurfiol yn cynnwys arbedion, a fyddai, yn eu tro, yn destun heriau gwasanaeth ac asesiad o'u dichonoldeb. Ar ôl hynny, cyflwynwyd y cynigion ger bron gweithdai i aelodau ac fel rhan o drefniadau ymgynghori â'r cyhoedd.
- 48 Mae'r Cyngor wedi rhoi nifer o bolisiâu ar waith er mwyn helpu i reoli ei gyllid, sy'n amlinellu manylion y cyfrifoldebau, yr amserlenni a'r canllawiau yn glir. Cyflwynwyd rhai mentrau yn ystod 2014-15, megis sicrhau bod gwasanaethau yn atebol am eu cynlluniau arbedion a chanoli cronfeydd wrth gefn gwasanaethau unigol i'w defnyddio fel y bo'r angen ar ôl derbyn cymeradwyaeth gan yr Adran Gyllid. Ail-lansiwyd system cyfriflyfr cyffredinol y Cyngor, Civica, ar ôl anawsterau yn ystod ei blwyddyn gyntaf, yn llwyddiannus a bellach ceir mwy o hyder yn y wybodaeth ariannol sydd ar gael i wasanaethau'r Cyngor.
- 49 Mae'r Cyngor wedi cymryd camau i ymdrin ag achosion o anghysondeb ymhlith gwasanaethau unigol wrth gymhwyso polisi'r Cyngor i'r awdurdod cyfan ar gynhyrchu incwm a chodi taliadau. Cytunwyd ar weithdrefn newydd ar gyfer codi taliadau gan y Pwyllgor Gwaith ac mae'n sicrhau y caiff atodlen o'r holl ffioedd a thaliadau ei mabwysiadu drwy'r Cyngor a'i chynnwys a'i hadolygu fel rhan o'r broses o bennu'r gyllideb. Rheolir yr atodlen gan yr Adran Gyllid er mwyn sicrhau y caiff rheolaethau eu cynnal yn effeithiol ac yn gyson.
- 50 Mae'r Cyngor yn rheoli'r cronfeydd wrth gefn sydd ar gael iddo eu defnyddio mewn ffordd ddarbodus, ac mae'n cymryd camau adeiladol i sicrhau y caiff cronfeydd wrth gefn a balansau ysgolion eu cynnal ac y caiff unrhyw ddiffygion ysgol eu rheoli. Mae'r polisi cronfeydd wrth gefn yn glir ac yn gynhwysfawr ac fe'i hystyriwyd gan y Pwyllgor Gwaith fel rhan o'r broses o bennu'r gyllideb ym mis Mawrth 2016.
- 51 Yn ystod y pum mlynedd diwethaf, roedd pedwar unigolyn, y penodwyd dau ohonynt dros dro, wedi arwain Adran Gyllid y Cyngor. Yn y gorffennol, cafodd swyddi allweddol yn yr adran eu llenwi dros dro neu gan staff asiantaeth oherwydd trosiant staff uchel ac anawsterau o ran recriwtio. Mae statws dros dro staff yn yr Adran Gyllid wedi cael effaith andwyol ar gapasiti'r Cyngor i ddatblygu arbenigedd rheoli ariannol ymysg ei reolwyr gwasanaeth a chyflawni ei nod o ddatblygu ei staff ei hun. Fodd bynnag, yn ystod 2015, mae'r Cyngor wedi cymryd camau cadarnhaol i leihau dibyniaeth yr Adran Gyllid ar staff asiantaeth drwy recriwtio Swyddog Adran 151 parhaol a thrwy ddefnyddio staff asiantaeth er mwyn helpu i gefnogi a mentora staff cyllid parhaol y Cyngor mewn swyddi allweddol. Mae'r Cyngor hefyd wedi recriwtio dau weithiwr cyllid dan hyfforddiant i ddechrau'r broses o feithrin gwybodaeth a phrofiad yn yr adran gan ddefnyddio staff lleol, a gwella gallu'r adran i ymdopi â newidiadau staffio.

52 Mae cynlluniau arbedion ac arbedion effeithlonrwydd y Cyngor ar gyfer 2015-16 yn cael eu rheoli'n effeithiol ac mae'n edrych yn debygol y cânt eu cyflawni. Datblygwyd y cynlluniau ar draws pob gwasanaeth ac adran a phrofwyd eu dichonoldeb drwy drefniadau herio trylwyr gan adrannau unigol, cyfrifwyr gwasanaethau, rheolwyr cyllid a'r Swyddog Adran 151. Mae'r cynlluniau yn disgrifio'n glir o ble y daw arbedion, gan gynnwys rhagdybiaethau realistig yn ystod y flwyddyn, costau ac arbedion o newid trawsnewidiol.

Mae'r Cyngor wedi atgyfnerthu ei drefniadau llywodraethu drwy sicrhau bod gwasanaethau yn atebol am unrhyw amrywiadau o ran perfformiad ariannol, ac mae'r Pwyllgor Archwilio yn gynyddol effeithiol wrth herio swyddogion i ddarparu diweddariadau rheolaidd ar gynnydd

53 Mae'r Cyngor wedi gwella ei drefniadau ar gyfer cyflwyno adroddiadau ac adolygu perfformiad ariannol ac mae ganddo systemau ar waith i sicrhau atebolrwydd dros achosion o danberfformio. Caiff adroddiadau cyllidebol chwarterol eu cyflwyno i'r Pwyllgor Gwaith a'r Pwyllgor Craffu Corfforaethol ar berfformiad cyllidebol y Cyngor.

54 Gwnaeth y Cyngor wasanaethau yn fwy atebol am eu cynlluniau arbedion yn 2015-16 o gymharu â blynyddoedd blaenorol. Mae'n ofynnol i wasanaethau gyflwyno adroddiadau i'r tîm cyllid a'r Uwch Dîm Rheoli ar gynnydd yn erbyn eu cynlluniau arbedion datganedig, ac maent yn atebol am amrywiadau sylweddol. Mae uwch reolwyr, aelodau o'r Pwyllgor Gwaith a chynrychiolwyr craffu yn cymryd rhan mewn ymarferion herio gwasanaethau rheolaidd, gan adolygu perfformiad pob gwasanaeth yn erbyn ei gynlluniau ariannol a busnes ac atgyfnerthu atebolrwydd penaethiaid gwasanaeth.

55 Gwnaethom nodi hefyd mai araf fu cynnydd wrth roi rhai argymhellion o archwiliadau mewnol ar waith ac roedd ôl-groniad o hyd o argymhellion a ddyfarnwyd yn uchel neu'n ganolog eu risg nad ydynt wedi'u gweithredu ers 2012. Mae Pwyllgor Archwilio'r Cyngor yn dod yn fwyfwy ymwybodol o'r broblem hon ac yn herio swyddogion yn rheolaidd i fynd i'r afael ag argymhellion yn amserol a rhoi gwybodaeth am gynnydd yn rheolaidd.

56 Nid oes gan y Cyngor unrhyw system i gofnodi bod staff wedi darllen a deall polisiau a gweithdrefnau ac wedi cydymffurfio â nhw. Bu enghreifftiau o ddiffyg cydymffurfiaeth mewn meysydd pwysig fel caffael corfforaethol a diogelwch gwybodaeth, er bod adroddiadau mewnol ac allanol wedi tynnu sylw at broblemau o ran cydymffurfiaeth ers 2011. Heb unrhyw gofnodion o gydymffurfiaeth, mae'n anodd dangos bod y polisiau perthnasol wedi cael eu rhannu'n briodol neu fod staff yn eu deall. Mae'r Cyngor yn ymwybodol o'r broblem hon ac mae'n ystyried opsiynau i gyflwyno system electronig i roi'r wybodaeth ddiweddaraf i staff am bolisiau corfforaethol, cadarnhau eu bod wedi deall gweithdrefnau a'u bod yn eu cymhwyso, a darparu cyfleuster e-ddysgu.

Mae'r Cyngor yn ymdrin â lefelau uchel o absenoldeb oherwydd salwch

- 57 Cyflogeion y Cyngor yw'r adnodd pwysicaf wrth ddarparu gwasanaethau, felly mae cynnal lefelau isel o absenoldeb oherwydd salwch yn ffactor pwysig. Mae'r Cyngor yn cydnabod y bu absenoldeb staff oherwydd salwch yn broblem ac mae wedi neilltuo adnodd penodedig i roi cymorth ac arweiniad i reolwyr yn eu rôl wrth reoli absenoldeb. Yn 2013, sefydlwyd rôl Cydgysylltydd Corfforaethol Rheoli Absenoldeb Oherwydd Salwch dros dro gyda chyfrifoldeb am helpu a gweithio gyda phenaethiaid gwasanaethau, rheolwyr gwasanaethau a thîm o swyddogion adnoddau dynol i wella lefelau absenoldeb oherwydd salwch.
- 58 Yn ystod y tair blynedd diwethaf, mae cyfraddau absenoldeb oherwydd salwch ymhlith staff y Cyngor wedi gwella. Gostyngodd lefelau salwch o 14.4 diwrnod fesul cyflogai yn 2012-13 i 12.4 diwrnod yn 2013-14. Cafwyd gostyngiad pellach yn 2014-15 i 11.4 diwrnod. Fodd bynnag, noda dadansoddiad o dri chwarter cyntaf 2015-16 nad yw'r Cyngor yn debygol o wella o gymharu â chyfartaledd y llynedd. Mae'r Cyngor yn ymwybodol o'r mater hwn ac wedi mireinio ei ffocws ar atal absenoldeb oherwydd salwch hirdymor a chynyddu lefelau cyfarfodydd adolygu absenoldeb i'r un ganran â chyfweliadau dychwelyd i'r gwaith. Er mwyn galluogi gwasanaethau i gael y cymorth sydd ei angen arnynt er mwyn helpu i wella lefelau salwch, mae'r Cyngor ers hynny wedi ymestyn contract y Cydgysylltydd Rheoli Absenoldeb oherwydd Salwch hyd at fis Medi 2017.
- 59 Er mwyn helpu'r Cyngor i leihau ei lefelau absenoldeb oherwydd salwch, byddwn yn cynnal adolygiad lleol o'r trefniadau ar gyfer rheoli absenoldeb oherwydd salwch. Cyflwynir adroddiad ar ganfyddiadau'r adolygiad hwn i'r Cyngor yn ddiweddarach eleni.

Llywodraethu

Mae aelodau a swyddogion yn parhau i gydweithredu'n effeithiol o fewn fframwaith arweinyddiaeth a llywodraethu newydd ac mae'r prosesau corfforaethol ar gyfer ymateb i adroddiadau ac argymhellion gan reoleiddwyr allanol yn ddigonol

Mae fframwaith arweinyddiaeth a llywodraethu diwygiedig yn adlewyrchu newidiadau strwythurol diweddar, a dylai trefniadau sicrhau y caiff aelodau o bob grŵp gwleidyddol eu hysbysu'n briodol

- 60 Fel y nodwyd gennym yn ein Hadroddiad Gwella Blynyddol a'n Hasesiad Corfforaethol ym mis Rhagfyr 2015, gofynnodd arweinwyr gwleidyddol y Cyngor am gyngor y Prif Weithredwr ar sut y gallai leihau costau uwch reolwyr ar ôl ei ymddeoliad ym mis Mai 2015. Ystyriwyd nifer o opsiynau, gan gynnwys camau ailstrwythuro wedi'u hanelu at leihau maint yr Uwch Dîm Arwain gan gynyddu capasiti swyddogion i ganolbwyntio ar faterion corfforaethol ar yr un pryd. Yn dilyn ymadawiad y Dirprwy Brif Weithredwr yn ystod yr un cyfnod, roedd y broses o gynllunio'r strwythur newydd yn fwy cymhleth ac yn cynnwys mwy o risg. Ynghyd â'r posibilrwydd y gallai'r Cyngor golli ei uwch reolwyr i gyd mewn byr amser, gallai hefyd golli cyfeiriad a momentwm wrth weithredu ei raglen drawsnewid.
- 61 Cytunodd y Pwyllgor Gwaith ar fframwaith newydd, sy'n cael gwared ar swydd y Dirprwy Brif Weithredwr a'r haen o dri Chyfarwyddwr Gweithredol ac yn cyflwyno dau Brif Weithredwr Cynorthwyol sy'n uniongyrchol atebol i'r Prif Weithredwr. Penderfynodd y Pwyllgor Gwaith hefyd gynnwys y Swyddog Monitro a'r Swyddog A151 fel aelodau llawn o Uwch Dîm Arwain y Cyngor ochr yn ochr â'r ddwy swydd newydd.
- 62 Penodwyd y Prif Weithredwr newydd yn ffurfiol ym mis Mehefin 2015 o blith y tîm rheoli presennol. Mae wedi bod yn gysylltiedig â rhaglen drawsnewid y Cyngor ers y dechrau ac mae ganddo wybodaeth gynhwysfawr am yr heriau sy'n wynebu Ynys Môn. Penodwyd y ddau Brif Weithredwr Cynorthwyol, o'r tu allan i'r Cyngor, ym mis Medi 2015 ac maent yn cyfrannu profiad a gwybodaeth helaeth i'r Cyngor. Ers hynny, mae'r trefniadau newydd wedi ymsefydlu ac wedi llwyddo i gynnal momentwm y Cyngor i wella.

- 63 Fel rhan o drefniadau llywodraethu corfforaethol y Cyngor, datblygwyd tri Bwrdd Rhaglen i ddechrau. Nodau'r Byrddau Rhaglen oedd goruchwyllo'r broses o roi Cynllun Cyflenwi'r Cyngor ar waith a sicrhau y caiff rhaglenni a phrosiectau newid unigol eu rheoli, eu monitro a'u cyflawni. Mae'r Byrddau yn cynnwys uwch swyddogion a chynghorwyr, gan felly ddarparu arweinyddiaeth a chydgyssylltiad. Mae'r Byrddau yn cael adroddiadau rheolaidd ar gynnydd, mae ganddynt yr awdurdod i gyflwyno adroddiadau, ac i wneud argymhellion i'r Pwyllgor Gwaith a'r Uwch Dîm Arwain. Mae gan aelodau'r Bwrdd y statws angenrheidiol o fewn y Cyngor i allu dylanwadu ar benderfyniadau'r Pwyllgor Gwaith ac i sicrhau y caiff y penderfyniadau hynny eu rhoi ar waith wedi hynny. Yn dilyn adolygiad y cytunwyd arno o'r trefniadau, mae'r Cyngor ers hynny wedi lleihau nifer y Byrddau Rhaglen, o dri i ddau. Mae'r trefniadau newydd wedi helpu i leihau achosion posibl o orgyffwrdd rhwng busnes y Cyngor, gan ar yr un pryd adlewyrchu trefniadau tebyg ar gyfer craffu. Mae gan y ddau Fwrdd Rhaglen feysydd cyfrifoldeb wedi'u diffinio'n glir, un sy'n canolbwyntio ar fusnes corfforaethol a mewnol y Cyngor, a'r llall yn canolbwyntio ar faterion allanol gan gynnwys partneriaethau. Caiff y ddau Fwrdd Rhaglen eu harwain gan y Prif Weithredwyr Cynorthwyol a benodwyd yn ddiweddar.
- 64 Mae gan y Cyngor drefniadau effeithiol i sicrhau bod aelodau pob grŵp gwleidyddol yn hyddysg am fusnes y Cyngor. Mae'r trefniadau hyn wedi helpu i feithrin ymddiriedaeth rhwng aelodau a swyddogion. Yn dilyn yr etholiad ym mis Mai 2013, sefydlodd y Cyngor Bwyllgor Gwaith Cysgodol er mwyn rhoi gwybodaeth i aelodau a'u cynnwys, a helpu i ddatblygu capasiti aelodau'r gwrthbleidiau. Mae'r Pwyllgor Gwaith Cysgodol yn bodoli drwy gytundeb anffurfiol rhwng y grwpiau sy'n rheoli a'r grwpiau gwrthbleidiol, gyda chymorth yr Uwch Dîm Rheoli, er mwyn helpu i sicrhau trefniadau llywodraethu da o fewn y Cyngor. Mae cyfarfodydd rheolaidd rhwng Arweinydd y Cyngor, arweinwyr grwpiau a'r Prif Weithredwr, a sesiynau briffio anffurfiol gan y Pwyllgor Gwaith wedi helpu i wella ymddiriedaeth a chydberthnasau rhwng swyddogion ac aelodau. Gall swyddogion ymgynghori ag aelodau cyn dechrau unrhyw waith sylweddol, ac mae Aelodau yn cael y wybodaeth ddiweddaraf bob amser am ddatblygiadau arfaethedig pwysig o fewn y Cyngor. Hefyd, mae Grŵp Penaethiaid Gwasanaethau'r Cyngor, 'y Penaethiaid', wedi cael ei adnewyddu ac mae'n gorff effeithiol sy'n annog mwy o waith corfforaethol ar draws gwasanaethau.
- 65 Mae uwch reolwyr, aelodau o'r Pwyllgor Gwaith a chynrychiolwyr craffu yn cymryd rhan mewn ymarferion herio gwasanaethau rheolaidd, gan adolygu perfformiad pob gwasanaeth yn erbyn ei gynlluniau ariannol a busnes. Mae hyn yn atgyfnerthu atebolrwydd penaethiaid gwasanaethau.

Mae gan y Cyngor brosesau boddhaol ar gyfer ymateb i argymhellion sy'n deillio o waith craffu allanol

- 66 Mae gan y Cyngor brosesau corfforaethol boddhaol ar gyfer ymateb i adroddiadau gan Archwilydd Cyffredinol Cymru, olrhain y broses o weithredu argymhellion ac adrodd ar hyn i gyfarfodydd y Cyngor. Yn ein Hadroddiad Gwella Blynyddol a'n Hasesiad Corfforaethol ym mis Rhagfyr 2015, nodwyd yr argymhellion archwilio hynny a all fod yn berthnasol i'r Cyngor yn deillio o adroddiadau'r Archwilydd Cyffredinol sy'n berthnasol i lywodraeth leol.
- 67 Mae gan y Cyngor broses glir ar gyfer bwydo canfyddiadau ac argymhellion o adolygiadau allanol i'r Uwch Dîm Arwain, sy'n pennu ac yn blaenoriaethu'r argymhellion sy'n creu'r risg bosibl fwyaf i'r Cyngor, ac y mae angen gweithredu arnynt.
- 68 Wedyn caiff argymhellion â blaenoriaeth eu cyflwyno i Benaethiaid Gwasanaethau sy'n penderfynu ar y camau priodol sydd angen eu cymryd. Mae'r broses yn helpu i leihau achosion lle y byddai gwasanaethau o bosibl yn dyblygu camau gweithredu a gynlluniwyd eisoes ac yn sicrhau bod unrhyw weithgaredd cyfatebol yn gyson â blaenoriaethau corfforaethol y Cyngor. Mae gwasanaethau yn cofnodi eu gwelliannau drwy gynnal Hunanasesiad o'r Gwasanaeth a chaiff Adrannau eu hasesu ar eu cynnydd ar sail Coch, Oren a Gwyrdd (RAG). Mae'n ofynnol i adrannau ddiweddarar'r gofrestr argymhellion bob tri mis.
- 69 Mae'r Pwyllgor Archwilio yn darparu dull rheoli trosolwg ac yn cael adroddiad o argymhellion a phryd y gellir disgwyl iddynt gael eu rhoi ar waith. Mae'r pwyllgor yn darparu rheolaeth gyffredinol dros y broses o weithredu canfyddiadau gwaith archwilio.
- 70 Ers cyhoeddi'r Adroddiad Gwella Blynyddol diwethaf, rydym wedi llunio pump Adroddiad Cenedlaethol arall gydag argymhellion a all fod yn berthnasol i'r Cyngor. Ceir rhestr o argymhellion mewn adroddiadau a gyhoeddwyd yn 2015-16 yn [Atodiad 3](#).

Atodiad 1 – Statws yr adroddiad hwn

O dan Fesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2009 (y Mesur) mae'n ofynnol i'r Archwilydd Cyffredinol gynnal asesiad gwella blynyddol, a chyhoeddi adroddiad gwella blynyddol, ar gyfer pob awdurdod gwella yng Nghymru. Mae'r gofyniad hwn yn cwmpasu cynghorau lleol, parciau cenedlaethol ac awdurdodau tân ac achub.

Lluniwyd yr adroddiad hwn gan staff Swyddfa Archwilio Cymru ar ran yr Archwilydd Cyffredinol er mwyn cyflawni ei ddyletswyddau o dan adran 24 o'r Mesur. Mae'r adroddiad hefyd yn cyflawni ei ddyletswyddau o dan adran 19 i gyflwyno adroddiad sy'n ardystio ei fod wedi cynnal asesiad gwella o dan adran 18 ac yn nodi a yw o'r farn, o ganlyniad i'w archwiliad o'r cynllun gwella o dan adran 17, fod yr awdurdod wedi cyflawni ei ddyletswyddau o ran cynllunio gwelliant o dan adran 15.

Mae gan awdurdodau gwella ddyletswydd gyffredinol i 'wneud trefniadau i sicrhau gwelliant parhaus wrth gyflawni eu swyddogaethau'. Diffinnir awdurdodau gwella fel cynghorau lleol, parciau cenedlaethol ac awdurdodau tân ac achub.

Yr asesiad gwella blynyddol yw'r prif ddarn o waith sy'n galluogi'r Archwilydd Cyffredinol i gyflawni ei ddyletswyddau. Mae'r asesiad gwella yn asesiad sy'n edrych i'r dyfodol o'r tebygolrwydd y bydd awdurdod yn cydymffurfio â'i ddyletswydd i wneud trefniadau i sicrhau gwelliant parhaus. Mae hefyd yn cynnwys asesiad ôl-weithredol i nodi a yw awdurdod wedi cyflawni'r gwelliannau a gynlluniwyd ganddo er mwyn llunio barn ar hanes yr awdurdod o ran sicrhau gwelliant. Bydd yr Archwilydd Cyffredinol yn crynhoi ei waith archwilio ac asesu mewn adroddiad gwella blynyddol cyhoeddedig ar gyfer pob awdurdod (o dan adran 24).

O dan rai amgylchiadau, gall yr Archwilydd Cyffredinol hefyd gynnal arolygiadau arbennig (o dan adran 21), y cyflwynir adroddiad arnynt i'r awdurdod a'r Gweinidogion, ac y gall eu cyhoeddi (o dan adran 22). Un o weithgareddau atodol pwysig yr Archwilydd Cyffredinol yw cydgyssylltu gwaith asesu a gwaith rheoliadol (sy'n ofynnol o dan adran 23), sy'n ystyried rhaglen waith gyffredinol pob rheoleiddiwr perthnasol mewn awdurdod gwella. Gall yr Archwilydd Cyffredinol hefyd ystyried gwybodaeth a rennir gan reoleiddwyr perthnasol (o dan adran 33) yn ei asesiadau.

Atodiad 2 – Llythyr Archwilio Blynyddol

Y Cynghorydd Ieuan Williams
Cyngor Sir Ynys Môn
Swyddfeydd y Cyngor
Llangefni
Ynys Môn
LL77 7TW

Annwyl Gynghorydd Williams

Llythyr Archwilio Blynyddol - Cyngor Sir Ynys Môn 2014-15

Mae'r llythyr hwn yn crynhoi'r negeseuon allweddol sy'n deillio o gyfrifoldebau statudol Archwilydd Cyffredinol Cymru o dan Ddeddf Archwilio Cyhoeddus (Cymru) 2004 a'm cyfrifoldebau adrodd o dan y Cod Ymarfer Archwilio.

Cydymffurfiodd Cyngor Sir Ynys Môn â'i gyfrifoldebau yn ymwneud ag adroddiadau ariannol a defnyddio adnoddau

Cyfrifoldeb y Cyngor yw:

- rhoi systemau rheolaeth fewnol ar waith i sicrhau rheoleidd-dra a chyfreithlondeb trafodion a sicrhau bod ei asedau'n ddiogel;
- cadw cofnodion cyfrifyddu cywir;
- paratoi Datganiad Cyfrifon yn unol â gofynion perthnasol; a
- sefydlu ac adolygu'n barhaus drefniadau priodol i sicrhau darbodusrwydd, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd o ran ei ddefnydd o adnoddau.

Mae Deddf Archwilio Cyhoeddus (Cymru) 2004 yn ei gwneud yn ofynnol i Archwilydd Cyffredinol Cymru:

- roi barn archwilio ar y datganiadau cyfrifyddu;
- adolygu trefniadau'r Cyngor i sicrhau darbodusrwydd, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd yn ei ddefnydd o adnoddau; a
- rhoi tystysgrif yn cadarnhau bod y broses o archwilio'r cyfrifon wedi'i chwblhau.

Mae awdurdodau lleol yng Nghymru yn paratoi eu datganiadau cyfrifyddu yn unol â gofynion Cod Ymarfer CIPFA/LASAAC ar Gyfrifyddu Awdurdodau Lleol yn y Deyrnas Unedig. Mae'r cod hwn yn seiliedig ar Safonau Adrodd Ariannol Rhyngwladol. Ar 30 Medi 2015, rhoddodd Archwilydd Cyffredinol Cymru farn archwilio ddiamod ar y datganiadau cyfrifyddu, gan gadarnhau eu bod yn rhoi darlun cywir a theg o sefyllfa ariannol a thrafodion y Cyngor. Mae'r adroddiad hwn wedi'i gynnwys yn y Datganiad Cyfrifon. Hysbyswyd aelodau'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu am y materion allweddol a oedd yn deillio o'r archwiliad o'r cyfrifon yn yr adroddiad ar yr Archwiliad o Ddatganiadau Ariannol ar 23 Medi 2015, a chyflwynir adroddiad manylach maes o law.

Mae Archwilydd Cyffredinol Cymru yn fodlon bod gan y Cyngor drefniadau priodol ar waith i sicrhau darbodusrwydd, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd yn ei ddefnydd o adnoddau

Mae ystyriaeth Archwilydd Cyffredinol Cymru o drefniadau'r Cyngor i sicrhau darbodusrwydd, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd wedi'i seilio ar y gwaith archwilio a wnaed ar y cyfrifon a hefyd wedi dibynnu ar y gwaith a gwblhawyd fel rhan o'r Asesiad Gwella o dan Fesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2009. Bydd yr Adroddiad Gwella Blynyddol yn tynnu sylw at feysydd lle nad yw effeithiolrwydd y trefniadau hyn wedi'i ddangos eto neu lle y gellid gwneud gwelliannau.

Cyhoeddodd Archwilydd Cyffredinol Cymru dystysgrif yn cadarnhau bod yr archwiliad o'r cyfrifon wedi'i gwblhau ar 30 Medi 2015.

Nid yw'r gwaith hyd yma yn ardystio hawliadau a ffurflenni grant wedi nodi materion sylweddol a fyddai'n effeithio ar gyfrifon 2015-16 na systemau ariannol allweddol

Bydd adroddiad manylach ar waith ardystio grantiau yn dilyn yn 2016 unwaith y bydd rhaglen waith ardystio eleni wedi'i chwblhau.

Ar hyn o bryd, disgwylir i'r ffi archwilio ariannol ar gyfer 2014-15 fod yn unol â'r ffi y cytunwyd arni a nodir yn yr Amlinelliad o'r Archwiliad Blynyddol.

Yn gywir

Lynn Pamment
Partner, PricewaterhouseCoopers LLP

Dros ac ar ran Archwilydd Cyffredinol Cymru

Atodiad 3 – Argymhellion adroddiadau cenedlaethol 2015-16

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
Ebrill 2015	Y cydnerthedd ariannol mewn cynghorau	<p>A1 Dylai cynghorau sicrhau bod eu cynllun corfforaethol:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wrth wraidd y broses o lywio cynlluniau gwasanaeth a strategaethau ategol eraill gan gynnwys y gweithlu, technoleg gwybodaeth a gwariant cyfalaf; • yn cynnal blaenolwg tair i bum mlynedd o leiaf a'i fod yn unol â'r cynllun ariannol tymor canolig a strategaethau ategol eraill; a • dylai nodi'n glir rôl ddymunol y cyngor mewn pum mlynedd – y model ar gyfer darparu gwasanaethau â blaenoriaeth a'r seilwaith a'r adnoddau sydd eu hangen i gyflawni blaenoriaethau yn y dyfodol o fewn y cyllid sydd ar gael. <p>A2 Dylai'r cynllun ariannol tymor canolig nodi'r prif risgiau ariannol a thybiaethau allweddol a dylai uwch swyddogion a chynghorwyr graffu arnynt a'u herio'n effeithiol cyn mabwysiadu'r cynllun.</p> <p>A3 Mae angen i gynghorau sicrhau bod diffygion ariannol yn cael eu rhagamcanu'n gywir a'u cysoni'n llawn â chynlluniau arbed manwl ar gyfer pob blwyddyn o oes y cynllun ariannol tymor canolig.</p> <p>A4 Dylai cynghorau adolygu digonolrwydd y trefniadau sicrwydd ariannol sy'n sail i gyflawni cynlluniau arbed blynyddol, gan gynnwys lefel y gwaith craffu a herio a gynigir gan gynghorwyr.</p> <p>A5 Dylai cynghorau sicrhau bod ganddynt strategaeth cronfeydd gynhwysfawr sy'n amlinellu diben penodol cronfeydd wrth gefn defnyddiadwy cronedig fel rhan o'u Cynllun Ariannol Tymor Canolig.</p> <p>A6 Dylai cynghorau ddatblygu polisiau cwbl gorfforaethol ar gynhyrchu incwm gyda'r nod o gynyddu ffrydiau refeniw a lleihau pwysau ariannol.</p> <p>A7 Dylai cynghorau:</p> <ul style="list-style-type: none"> • atgyfnerthu trefniadau pennu a monitro cyllidebau er mwyn sicrhau cydnerthedd ariannol; ac • adolygu cwmpas ac effeithiolrwydd eu systemau a'u rheolaethau ariannol mewnol ac allanol er mwyn sicrhau eu bod yn addas at y diben ac yn rhoi rhybudd cynnar am wendidau mewn systemau allweddol.

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
Ebrill 2015	Y cydnerthedd ariannol mewn cynghorau	<p>A8 Rhaid i gynghorau adolygu eu timau cyllid a sicrhau bod ganddynt ddigon o adnoddau a gallu i fodloni gofynion yn y dyfodol.</p> <p>A9 Mae angen i swyddogion cynghorau sicrhau bod gan gynghorwyr y wybodaeth a'r sgiliau sydd eu hangen arnynt i gyflawni gwaith llywodraethu a herio effeithiol drwy ymestyn cyfleoedd hyfforddi a llunio gwybodaeth reoli o ansawdd uchel.</p>
Mehefin 2015	Sicrhau gwelliannau yn y cymorth i ysgolion trwy gonsortia addysg rhanbarthol – darlun cynnar	<p>A1 Egluro natur a gweithrediad y consortia. Nodwyd gennym fod ansicrwydd parhaus ynglŷn â rhai agweddau ar natur consortia rhanbarthol a'u cwmpas nawr ac yn y dyfodol (paragraffau 2.2 i 2.20). Felly, rydym yn argymhell y canlynol:</p> <ul style="list-style-type: none"> Dylai awdurdodau lleol egluro a yw gwasanaethau consortia i'w darparu ar y cyd neu a ydynt yn wasanaethau a gomisiynir (mae gwasanaethau a ddarperir dan drefniadau cydbwyllgor yn wasanaethau a ddarperir ar y cyd ac nid yn wasanaethau a gomisiynir). <p>A2 Canolbwyntio ar ddeilliannau trwy gynllunio tymor canolig. Nodwyd gennym fod pwyslais ar gamau byrdymor ac ansicrwydd ynglŷn â dyfodol consortia yn amharu ar ddatblygiad effeithiol y consortia rhanbarthol (paragraffau 2.33 i 2.36; 3.16 i 3.17). Rydym yn argymhell felly:</p> <ul style="list-style-type: none"> Gan na fydd unrhyw weithgareddau posibl i ad-drefnu awdurdodau lleol yn cael eu gweithredu'n llawn tan 2020, y dylai Llywodraeth Cymru a chonsortia rhanbarthol ddatblygu cynlluniau tair blynedd ar gyfer datblygu, ehangu cwmpas a chyllido consortia rhanbarthol, yn gysylltiedig ag amcanion strategol priodol.

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
Gorffennaf 2015	<p>Sicrhau gwelliannau yn y cymorth i ysgolion trwy gonsortia addysg rhanbarthol – darlun cynnar</p>	<p>A3 Datblygu mwy o gydberthnasau cydweithredol ar gyfer y system gwella ysgolion. Roedd llawer o bartneriaid gwella ysgolion yn rhan o'r gwaith o ddatblygu'r Model Cenedlaethol ar gyfer Gweithio'n Rhanbarthol ond canfuwyd nad oedd hyn wedi arwain at feithrin perthnasau digon cydweithredol (paragraffau 2.25 i 2.32). Rydym yn argymhell felly:</p> <ul style="list-style-type: none"> • y dylai consortia rhanbarthol ddatblygu trefniadau gwell ar gyfer rhannu arferion a chefnogi effeithlonrwydd (er enghraifft, gallai un consortiwm arwain y gwaith o ymdrin â phroblem neu fod â chyfrifoldeb swyddogaethol ar gyfer datblygu polisi). • y dylai Llywodraeth Cymru, awdurdodau lleol a chonsortia rhanbarthol gydnabod bod yr holl bartneriaid yn ddibynnol ar ei gilydd er mwyn cyflawni eu swyddogaethau gwella ysgolion a chytuno ar ddull o: <ul style="list-style-type: none"> – rannu gwybodaeth ac ymgynghori ar ddatblygiadau sy'n berthnasol i wella ysgolion; – datblygu perthnasau cydweithredol sy'n rhannu atebolrwydd; a – chynnal adolygiadau o'r system gyfan ac alinio dealltwriaeth a safbwynt y consortia rhanbarthol ar draws pob un o strategaethau perthnasol Llywodraeth Cymru. <p>A4 Datblygu arweinwyr effeithiol a denu'r unigolion mwyaf dawnus. Mae consortia rhanbarthol, awdurdodau lleol a Llywodraeth Cymru wedi cael anawsterau wrth recriwtio uwch arweinwyr addysg a chanfuwyd mai ychydig iawn o gamau a oedd wedi eu cymryd i ymdrin â hyn (paragraffau 2.37 i 2.40). Rydym yn argymhell felly:</p> <ul style="list-style-type: none"> • y dylai Llywodraeth Cymru ac awdurdodau lleol gydweithio i wneud swyddi addysg arweiniol yn fwy deniadol er mwyn denu'r arweinwyr mwyaf dawnus ar gyfer y system gwella addysg; ac • y dylai awdurdodau lleol gydweithio i gefnogi datblygiad proffesiynol yr uwch arweinwyr a sicrhau bod trefniadau rheoli perfformiad ar waith ar gyfer uwch arweinwyr.

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
Mehafin 2015	<p>Sicrhau gwelliannau yn y cymorth i ysgolion trwy gonsortia addysg rhanbarthol – darlun cynnar</p>	<p>A5 Gwella effeithiolrwydd trefniadau llywodraethu a rheoli consortia rhanbarthol. Er bod datblygiadau parhaus yn cael eu gwneud, canfuwyd nad yw consortia rhanbarthol wedi datblygu trefniadau llywodraethu a rheoli cyllid cwbl effeithiol hyd yn hyn (paragraffau 3.2 i 3.36). Rydym yn argymhell felly y dylai awdurdodau lleol a'u consortia rhanbarthol:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wella eu defnydd o hunanwerthuso ar gyfer eu perfformiad a'u trefniadau llywodraethu a'i ddefnyddio i gefnogi'r gwaith o gynllunio busnes ac i gefnogi adolygiadau blynyddol o ddulliau llywodraethu er mwyn llywio eu datganiadau llywodraethu blynyddol; • gwella eu dulliau rheoli perfformiad gan gynnwys cynllunio busnes yn well, defnyddio mesurau perfformiad eglur a mesuradwy ac asesu gwerth am arian; • sicrhau bod rheoli risg strategol yn rhan annatod o'u trefniadau llywodraethu a chyflwyno adroddiadau'n rheolaidd ar lefel y cydbwyllgor neu'r bwrdd; • datblygu eu trefniadau rheoli ariannol i sicrhau bod prosesau cyllidebu, monitro ac adrodd ariannol yn cwmpasu'r holl incwm a gwariant perthnasol, gan gynnwys cyllid grant a wariwyd trwy awdurdodau lleol; • datblygu trefniadau craffu ar y cyd ar gyfer y consortia yn gyffredinol yn ogystal â chraffu ar berfformiad gan awdurdodau unigol, a allai gynnwys sefydlu cydbwyllgor craffu neu waith cydgysylltiedig gan bwyllgorau craffu awdurdodau lleol; • sicrhau bod y trefniadau a'r penderfyniadau y mae consortia yn eu gwneud yn agored ac yn dryloyw; • cydnabod ac ymdrin ag unrhyw wrthdaro buddiannau posibl; a phan fo gan staff fwy nag un cyflogwr, dylai consortia rhanbarthol sicrhau bod y llinellau atebolrwydd yn eglur a bod yr holl staff yn ymwybodol o'r swyddogaethau a gyflawnir; a • datblygu strategaethau cyfathrebu cadarn ar gyfer ymgysylltu â'r holl randdeiliaid allweddol.

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
Gorffennaf 2015	Adolygiad o Drefniadau Diogelu Corfforaethol yng Nghynghorau Cymru	<p>A1 Gwella arweiniad corfforaethol a chydymffurfio â pholisi Llywodraeth Cymru ar ddiogelu trwy wneud yr isod:</p> <ul style="list-style-type: none"> • penodi uwch swyddog arweiniol fydd yn atebol am ddiogelu ac amddiffyn plant a phobl ifanc gyda chyfrifoldebau corfforaethol am gynllunio gwelliannau; • penodi aelod arweiniol dros ddiogelu; a • dosbarthu a chyfoesi yn rheolaidd wybodaeth am y penodiadau hyn i'r holl staff a rhanddeiliaid. <p>A2 Sicrhau bod polisi corfforaethol ar ddiogelu sy'n cynnwys holl wasanaethau'r Cyngor er mwyn rhoi cyfeiriad strategol clir a llinellau atebolrwydd clir ar draws y Cyngor.</p> <p>A3 Cryfhau recriwtio staff a gwirfoddolwyr yn ddiogel trwy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • sicrhau bod gwiriadau'r Gwasanaeth Datgelu a Gwahardd (DBS) a chydymffurfio â pholisïau recriwtio diogel yn cynnwys pob gwasanaeth sy'n dod i gysylltiad â phlant; ; • creating an integrated corporate compliance system to record and monitor compliance levels on DBS checks; and • mynnu cael arferion recriwtio diogel ymysgartneriaid yn y trydydd sector ac i wirfoddolwyr sydd yn darparu gwasanaethau a gomisiynir a/ neu a ddefnyddir gan y Cyngor gyda sylfaen o gontract neu gytundeb lefel gwasanaeth. <p>A4 Sicrhau bod y staff, aelodau a phartneriaid perthnasol yn deall eu cyfrifoldebau diogelu trwy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • sicrhau bod hyfforddiant diogelu yn orfodol a bod yr ymdriniaeth yn ymestyn at holl feysydd gwasanaeth perthnasol y Cyngor a'i fod yn cael ei gynnwys fel elfen safonol ar raglenni cynefino; • creu system ledled y gorfforaeth i adnabod, olrhain a monitro cydymffurfiaeth a'r angen i fod yn bresennol mewn hyfforddiant diogelu yn holl adrannau'r Cyngor, aelodau etholedig, ysgolion, llywodraethwyr a gwirfoddolwyr; a • mynnu bod staff perthnasol mewn sefydliadau sy'n bartneriaid a gomisiynir i weithio dros y Cyngor wrth gyflenwi gwasanaethau i blant a phobl ifanc yn gorfod ymgymryd â hyfforddiant diogelu.

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
Gorffennaf 2015	<p>Adolygiad o Drefniadau Diogelu Corfforaethol yng Nghynghorau Cymru</p>	<p>A5 Wrth adolygu canllawiau, dylai Llywodraeth Cymru egluro'r hyn mae'n disgwyl o awdurdodau lleol ynghylch swyddogaethau a chyfrifoldebau'r swyddog dynodedig mewn gwasanaethau addysg, a'r unigolyn a enwyd ar lefel uwch reolwr sy'n gyfrifol am hybu diogelu.</p> <p>A6 Gwella atebolrwydd am ddiogelu corfforaethol trwy adrodd yn rheolaidd ar faterion diogelu a sicrwydd wrth bwyllgor(au) craffu yn erbyn set gytbwys o wybodaeth perfformiad ledled y Cyngor ynglŷn â'r canlynol:</p> <ul style="list-style-type: none"> • meincnodi a chymharu ag eraill; • casgliadau archwiliadau/adolygiadau arolygu mewnol ac allanol; • data perfformiad seiliedig ar wasanaethau; • data personél allweddol megis hyfforddiant diogelu, a gwiriadau recriwtio'r Gwasanaeth Datgelu a Gwahardd; a • pherfformiad contractwyr a gwasanaethau a gomisiynwyd o ran cydymffurfio â chyfrifoldebau diogelu'r Cyngor. <p>A7 Sefydlu rhaglen dreigl o adolygiadau archwilio mewnol i gynnal profion ar systemau a chynnal adolygiadau cydymffurfio ar arferion diogelu'r Cyngor.</p> <p>A8 Sicrhau yr ystyrir y risgiau sy'n gysylltiedig â diogelu ar lefel gorfforaethol a gwasanaeth wrth ddatblygu a chytuno ar gynlluniau rheoli risg ar draws y Cyngor.</p>

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
Hydref 2015	<p>Helpu Pobl Hyn i Fyw'n Annibynnol: A yw Cyngorau'n Gwneud Digon?</p>	<p>A1 Gwella llywodraethu, atebolrwydd ac arweinyddiaeth gorfforaethol yng nghyswllt materion pobl hŷn drwy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • benodi uwch swyddog arweiniol sy'n gyfrifol am gydgysylltu ac arwain gwaith y Cyngor ar wasanaethau i bobl hŷn; • ailalinio gwaith cydgysylltwyr y strategaethau pobl hŷn er mwyn cefnogi'r gwaith o ddatblygu a chyflawni cynlluniau ar gyfer gwasanaethau sy'n cyfrannu at annibyniaeth pobl hŷn; • penodi aelod yn hyrwyddwr gwasanaethau pobl hŷn; a • diweddarau gwybodaeth am y penodiadau hyn yn rheolaidd, a rhannu'r wybodaeth honno'n rheolaidd â'r holl staff a rhanddeiliaid. <p>A2 Gwella'r gwaith cynllunio strategol a chydgyssylltu gweithgarwch gwasanaethau i bobl hŷn yn well drwy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • sicrhau bod cynlluniau gweithredu cynhwysfawr ar waith sy'n trafod gwaith holl adrannau perthnasol y Cyngor a gwaith rhanddeiliaid allanol y tu allan i iechyd a gofal cymdeithasol; ac • ymgysylltu â phreswylwyr a phartneriaid wrth ddatblygu cynlluniau, ac wrth ddatblygu a chytuno ar flaenoriaethau. <p>A3 Gwella'r ymgysylltu â gwybodaeth i bobl hŷn a'r trefniadau ar gyfer lledaenu'r wybodaeth honno, drwy sicrhau bod gwasanaethau cyngor a gwybodaeth wedi'u cyflunio'n briodol ac yn bodloni anghenion y sawl sy'n eu derbyn.</p> <p>A4 Sicrhau rheolaeth effeithiol ar berfformiad yr ystod o wasanaethau sy'n helpu pobl hŷn i fyw'n annibynnol drwy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • bennu mesurau priodol i alluogi aelodau, swyddogion a'r cyhoedd i farnu ynghylch cynnydd wrth gyflawni camau gweithredu yn holl wasanaethau'r Cyngor; • sicrhau bod gwybodaeth am berfformiad yn cynnwys gwaith yr holl asiantaethau perthnasol, ac yn enwedig y rhai y tu allan i'r gwasanaethau iechyd a gwasanaethau cymdeithasol; a • sefydlu dulliau mesur i farnu ynghylch mewnbwn, allbwn ac effaith, fel bo modd deall effaith toriadau cyllideb a chefnogi gwaith goruchwylio a chraffu.

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
Hydref 2015	<p>Helpu Pobl Hyn i Fyw'n Annibynnol: A yw Cyngorau'n Gwneud Digon?</p>	<p>A5 Sicrhau cydymffurfiaeth â Dyletswydd Cydraddoldeb y Sector Cyhoeddus wrth gynnal asesiadau effaith cydraddoldeb drwy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • nodi sut y bydd newid gwasanaethau neu dorri cyllidebau'n effeithio ar grwpiau a chanddynt nodweddion gwarchoddedig; • mesur yr effaith bosibl a'r camau lliniaru a gyflawnir er mwyn lleihau'r effaith negyddol bosibl ar grwpiau a chanddynt nodweddion gwarchoddedig; • nodi'r niferoedd posibl y byddai'r newidiadau arfaethedig neu'r polisi newydd effeithio arnynt, drwy nodi'r effaith ar rai a chanddynt nodweddion gwarchoddedig; a • sicrhau bod gweithgarwch ategol, megis arolygon, grwpiau ffocws ac ymgyrchoedd gwybodaeth yn cynnwys digon o wybodaeth i alluogi defnyddwyr gwasanaeth i ddeall yn glir sut y bydd y newidiadau arfaethedig yn effeithiol arnynt. <p>A6 Gwella'r rheolaeth ar y Gronfa Gofal Canolraddol, ac effaith y gronfa honno drwy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • bennu llinell sylfaen ar gyfer perfformiad ar ddechrau prosiectau fel bo modd barnu ynghylch effaith y prosiectau hynny dros amser; • cytuno ar fformat a chwmpas adroddiadau monitro fel bo modd cynnal gwerthusiadau cymaradwy o brosiectau a ariennir yn erbyn meini prawf y gronfa, er mwyn barnu pa brosiect sy'n cael yr effaith fwyaf cadarnhaol a faint o gynlluniau sydd wedi cael eu prif ffrydio i dderbyn cyllid craidd; a • gwella'r ymgysylltu a'r ystod lawn o bartneriaid er mwyn sicrhau bod amrywiaeth mor eang ag sy'n bosibl o bartneriaid yn cael eu hannog i gymryd rhan mewn mentrau a rhaglenni yn y dyfodol.

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
Rhagfyr 2015	Cyflawni â llai – Gwasanaethau Hamdden	<p>A1 Gwella gwaith cynllunio strategol yn y gwasanaethau hamdden drwy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • bennu gweledigaeth gytunedig y Cyngor ar gyfer gwasanaethau hamdden; • cytuno ar flaenoriaethau ar gyfer gwasanaethau hamdden; • canolbwyntio ar sefyllfa'r Cyngor oddi mewn i ddarpariaeth chwaraeon a hamdden gymunedol ehangach yr ardal; ac • ystyried y posibilrwydd o gyflenwi gwasanaethau'n rhanbarthol. <p>A2 Cynnal arfarniad o opsiynau er mwyn canfod y model cyflenwi mwyaf priodol yn seiliedig ar weledigaeth gytunedig y Cyngor a'i flaenoriaethu ar gyfer gwasanaethau hamdden. Dylai'r arfarniad ystyried:</p> <ul style="list-style-type: none"> • faint o gyllid cyfalaf a refeniw sydd ar gael dros y tair i bum mlynedd nesaf; • opsiynau i wella ffocws masnachol gwasanaethau hamdden; • cyfleoedd i gynyddu'r incwm a gynhyrchir a lleihau 'cymhorthdal' cynghorau; • dadansoddiad cost a budd o'r holl opsiynau sydd ar gael i gyflenwi gwasanaethau hamdden yn y dyfodol; • cyfraniad gwasanaethau hamdden at rôl ehangach y Cyngor o ran iechyd y cyhoedd; • ymgysylltu'n well â'r cyhoedd er mwyn sicrhau bod safbwyntiau ac anghenion defnyddwyr a darpar ddefnyddwyr yn cael eu nodi'n glir; • effaith opsiynau gwahanol ar grwpiau a chanddynt nodweddion gwarchoddedig o dan ddyletswydd cydraddoldeb y sector cyhoeddus; a • chynaliadwyedd y gwasanaethau a ddarperir yn y dyfodol.

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
Rhagfyr 2015	<p>Cyflawni â llai – Gwasanaethau Hamdden</p>	<p>A3 Sicrhau rheolaeth effeithiol ar berfformiad gwasanaethau hamdden drwy sefydlu cyfres o fesurau er mwyn galluogi swyddogion, aelodau a dinasyddion i farnu ynghylch mewnbwn, allbwn ac effaith. Dylai hyn drafod perfformiad yr holl Gyngor a pherfformiad cyfleusterau penodol a chynnwys:</p> <ul style="list-style-type: none"> • gwariant cyfalaf a refeniw; • incwm; • ‘cymhorthdal’ y Cyngor; • ansawdd y cyfleusterau a’r gwasanaeth a ddarperir; • bodlonrwydd cwsmeriaid; • llwyddiant mentrau ‘masnachol newydd’; • data defnydd – y nifer sy’n defnyddio’r gwasanaethau/cyfleusterau, amserau defnydd ac ati; ac • effaith cyfleusterau hamdden wrth ymdrin â blaenoriaethau iechyd y cyhoedd. <p>A4 Gwella’r trefniadau llywodraethu, atebolrwydd ac arweinyddiaeth gorfforaethol yn y gwasanaethau hamdden drwy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • adrodd yn rheolaidd ar berfformiad wrth byyllgor(au) craffu; • darparu gwybodaeth gynhwysfawr i aelodau etholedig er mwyn hwyluso proses benderfynu gadarn; • meincnodi a chymharu perfformiad ag eraill; a • defnyddio canfyddiadau adolygiadau archwilio/ arolygu mewnol ac allanol i ganfod cyfleoedd i wella gwasanaethau.

Wales Audit Office

24 Cathedral Road

Cardiff CF11 9LJ

Tel: 029 2032 0500

Fax: 029 2032 0600

Textphone: 029 2032 0660

E-mail: info@audit.wales

Website: www.audit.wales

Swyddfa Archwilio Cymru

24 Heol y Gadeirlan

Caerdydd CF11 9LJ

Ffôn: 029 2032 0500

Ffacs: 029 2032 0600

Ffôn Testun: 029 2032 0660

E-bost: post@archwilio.cymru

Gwefan: www.archwilio.cymru